

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

2027
Nacionālais
attīstības plāns

Delna
SABIEDRĪBA PAR ATKLĀTĪBU
TRANSPARENCY INTERNATIONAL
LATVIJAS NODAĻA

ZIŅOJUMS

**PILSONISKĀS
UZRAUDZĪBAS VEIDI:
SALĪDZINĀJUMS AR
INTEGRITĀTES
PAKTA PIEEJU**

2023

Biedrība "Sabiedrība par atklātību — Delna" ir starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* Latvijas nodaļa. Delna ir Latvijas vadošā nevalstiskā organizācija pretkorupcijas jomā. Delnas mērķis ir veidot atklātu, taisnīgu un demokrātisku sabiedrību, kas ir brīva no korupcijas politikā, valsts un privātajā sektorā, kā arī personu savstarpējās attiecībās.

Ziņojums tapis ar Eiropas Savienības Atveseļošanās fonda finansējumu. Par projekta aktivitāšu saturu atbild biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna". Par saturu atbild biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna".

Šis ziņojums publicēts 2023. gada decembrī un pieejams www.delna.lv bez maksas.

© "Sabiedrība par atklātību – Delna", 2023

SATURS

I IEVADS UN METODOLOĢIJA.....	3
II PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS ORGANIZĀCIJAS UN INICIATĪVAS	6
LATVIJAS IESAISTE UZRAUDZĪBAS INICIATĪVĀS UN ORGANIZĀCIJĀS (TABULA)	10
III PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS VEIDI TEORIJĀ	11
IV RISKI UZRAUGIEM PUBLISKO IEPIRKUMU UZRAUDZĪBĀ	16
V SECINĀJUMI	21
PIELIKUMI.....	22
SALĪDZINĀJUMS ORGANIZĀCIJU UN PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS VEIDU FINANSĒJUMA AVOTIEM.....	22
UZRAUDZĪBAS VEIDU NOVĒRTĒJUMS PRET RISKIEM	25

I IEVADS UN METODOLOĢIJA

Iedzīvotājam ir būtiski saprast, cik lielu valsts budžeta daļu aizņem publiskie iepirkumi un kā tie tiek tērēti, lai pārliecinātos, ka tiek ievērotas sabiedrības intereses. Balstoties 2020. gada datos, pasaules publiskā iepirkuma izdevumi ir aptuveni 13 miljardi ASV dolāru gadā. No 13 miljardiem dolāru kopsummas vairāk nekā 10 miljardus dolāru iztērē 16 valstis.¹ 13 miljardi ir aptuveni 15% no globālā IKP 2020. gadā, kas nozīmē, ka aptuveni 15% no pasaules iekšzemes kopprodukta aiziet publiskajos iepirkumos.² Eiropas Savienības 2021. gada dati liecina, ka aptuveni 14% no savienības IKP ir balstīts publiskajos iepirkumos, šis rādītājs vidēji ir lielāks Latvijā.³ Tas, cik caurspīdīgi un godīgi publiskie iepirkumi tiek veikti, ietekmē arī sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti un valsts ekonomisko attīstību, tāpēc Delna strādā pie tā, lai apmācītu gan publisko iepirkumu uzraugus integritātes pakta ietvaros, gan sniegtu rekomendācijas izmaiņām Publisko iepirkumu likumā.

Pēdējā laikā medijos esam redzējuši dažādus skandālus saistītus ar iepirkumiem – atklātais ceļu būves kartelis 2023. gada jūnijā⁴, 220 miljonus eiro vērtajā iepirkumā par centralizēto pārtikas iegādi Nacionālo bruņoto spēku (NBS) vajadzībām⁵ un pārmērīgām prasībām iepirkumos par kultūras pieminekļu apsekošanu.⁶ Pārkāpumi slēptām vienošanās reizēm par uzvarētājiem, aizdomīgi veiktām izmaiņām pretendentu kvalifikācijas prasībās konkursa procesā līdz pat prasību pielāgošanai vienam no pretendentiem. Šādi pārkāpumi kropļo ne tikai konkurenci, bet var kavēt iepirkuma izpildi, apdraudēt valsts drošību, sabiedrībai svarīgas infrastruktūras un ekonomisko

---

¹ Open Contracting Partnership. (2020). *How governments spend: Opening up the value of global public procurement*. Izgūts no <https://www.open-contracting.org/wp-content/uploads/2020/08/OCP2020-Global-Public-Procurement-Spend.pdf>

² Statista. *Global gross domestic product (GDP) at current prices from 1985 to 2028*. Izgūts no <https://www.statista.com/statistics/268750/global-gross-domestic-product-gdp/>

³ European Commission. (2021). *Access to public procurement*. European Commission. Izgūts no https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/business-framework-conditions/public-procurement_en

⁴ Konkurences padome. (2023). Izgūts no https://www.kp.gov.lv/lv/jaunums/konkurences-padome-atklaj-celu-buves-karteli?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

⁵ Demidovs, V. (2023). *Par 220 miljonus eiro vērtu NBS pārtikas iepirkumu sāks dienesta pārbaudi*. Izgūts no <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/07.03.2023-par-220-miljonus-eiro-vertu-nbs-partikas-iepirkumu-saks-dienesta-parbaudi.a499677/>

⁶ LSM. (2023). *Konkurences padome konstatē pārmērīgas prasības iepirkumos par kultūras pieminekļu apsekošanu*. Izgūts no <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/24.05.2023-konkurences-padome-konstate-parmerigas-prasibas-iepirkumos-par-kulturas-piemineklu-apsekosanu.a509964/>

attīstību, tāpēc Delna sadarbībā ar valsts institūcijām un pašvaldībām veic preventīvus pasākumus, īstenojot integritātes paktu.

Integritātes pakts

Integritātes pakts ir sadarbības mehānisms, ar kura palīdzību valsts iestādes, pilsoniskā sabiedrība un citas attiecīgās puses apņemas uzlabot publiskā iepirkuma procesa pārredzamību un atbildību. Pilsoniskās sabiedrības organizācija, kas darbojas kā neatkarīgs uzraudzītājs, nodrošina, ka tiek ievēroti piemērojamie noteikumi un tiek novērsti korupcijas riski.⁷ Integritātes pakts (IP) ir rīks, ko deviņdesmitajos gados izstrādāja *Transparency International* (TI), lai palīdzētu valdībām, uzņēmumiem un pilsoniskajai sabiedrībai, kas vēlas cīnīties pret korupciju publisko līgumu jomā. Tas sastāv no procesa, kas ietver vienošanos starp valdību vai valdības departamentu un visiem publiskā sektora līguma pretendentiem.⁸ IP nosaka tiesības un pienākumus, kas paredz, ka neviens no pusēm nemaksās, nepiedāvās, nepieprasīs vai nepieņems kukuļus, kā arī nesadarbosies ar konkurentiem, lai iegūtu līgumu vai tā izpildes laikā. Turklāt pretendentiem ir jāatklāj visas komisijas maksas un tamlīdzīgi izdevumi, ko viņi ir samaksājuši ikvienam saistībā ar līgumu. Ja tiek konstatēti pārkāpumi, tiek piemērotas attiecīgas sankcijas. Šīs sankcijas svārstās no līguma zaudēšanas vai atteikuma, piedāvājuma vai izpildes garantijas konfiskācijas un atbildības par zaudējumiem, līdz pretendentu iekļaušanai melnajā sarakstā turpmākajiem līgumiem un kriminālsodiem vai disciplinārām darbībām pret valdības darbiniekiem.⁹

Gan uzņēmumi, gan valdības gūst labumu no IP. Uzņēmumi var atturēties no uzpirkšanas, zinot, ka to konkurentiem ir saistoši tie paši noteikumi, bet valdības var samazināt augstās korupcijas izmaksas iepirkumu, privatizācijas un licencēšanas jomā.¹⁰

---

⁷ Transparency International. *INTEGRITY PACTS – CIVIL CONTROL MECHANISM FOR SAFEGUARDING EU FUNDS*. Transparency International. Izgūts no <https://www.transparency.org/en/projects/integritypacts>

⁸ Transparency International. (2009). *THE INTEGRITY PACT A powerful tool for clean bidding*. Transparency International. Izgūts no https://www.transparency.org/files/content/tool/IntegrityPacts_Brochure_EN.pdf

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat.

Metodoloģija

Izpētē izmantota kvalitatīvi salīdzinošā metode, aplūkojot, kādus citus pilsoniskās uzraudzības veidus var izmantot publisko iepirkumu uzraudzībā kā alternatīvu integritātes paktam. Aplūkoti arī galvenie riski publisko iepirkumu uzraudzībai un kurās iniciatīvās un organizācijās Latvija ir iesaistīta. Pētāmais jautājums – kādas citas metodes, izņemot integritātes paktu, var izmantot publisko iepirkumu uzraudzībā?

Lai salīdzinātu dažādas pieejas, aplūkosim dažādus uzraudzības veidus teorijā, citas pilsoniskās uzraudzības organizācijas, iniciatīvas pasaulē, lai meklētu informāciju par to, kādās jomās tās veic pilsonisko uzraudzību un kādas valstis ir pārstāvētas šajās iniciatīvās un organizācijās. Attiecībā uz uzraudzības veidiem, tie tiks salīdzināti, lai noskaidrotu, kuri ir pielietojami publisko iepirkumu procesā kā iespējama alternatīva integritātes pakta pieejai, kā iespējami palīginstrumenti pilsoniskās uzraudzības veikšanai iepirkumu procesā.

Izpēte veikta, lai noskaidrotu galvenās jomas, kurās nepieciešams veikt pilsonisko uzraudzību, lai mazinātu korupcijas riskus un veicinātu caurspīdīgumu, jo publisko iepirkumu process specifiskās jomās ir saistīts ar potenciāli lielākiem korupcijas riskiem, kas var būt saistīti arī starptautiskā mērogā. Šīs informācijas iegūšanā aplūkosim citu starptautisko organizāciju un iniciatīvu fokusu uz konkrētajām jomām.

II PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS ORGANIZĀCIJAS UN INICIATĪVAS

Iespējams izdalīt 5 būtiskas pilsoniskās uzraudzības organizācijas un iniciatīvas, kuru kopējais mērķis ir veicināt atklātību publiskā sektora komunikācijā ar sabiedrību, novēršot negodprātības un prettiesiskas rīcības riskus, kā arī sekmējot sabiedrības iespējas ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesus. Vērts detalizētāk aplūkot katras organizācijas un iniciatīvas mērķus, iezīmes un identificēt, kurās valstīs tās aktuālas.

1. *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI) ir finanšu pārredzamības un uzlabotas pārvaldības iniciatīva, kas veicina atklātu un atbildīgu dabas resursu pārvaldību, mudinot valdības un uzņēmumus publicēt savus derīgo izrakteņu ieguves nozares datus. Tas ietver sadarbību starp valdībām, uzņēmumiem un pilsonisko sabiedrību. Kļūstot EITI dalībvalsti, valstis apņemas atklāt informāciju visā derīgo izrakteņu ieguves rūpniecības vērtību ķēdē – sākot ar to, kā tiek piešķirtas derīgo izrakteņu ieguves tiesības, beidzot ar to, kā ieņēmumi tiek virzīti caur valdību un kādu labumu tie sniedz sabiedrībai. Piedaloties EITI, vairāk nekā 50 valstis ir vienojušās par vienotu noteikumu kopumu, kas nosaka, kas un kad ir jāatklāj.¹¹ No Eiropas valstīm dalībvalstis – Armēnija, Albānija, Vācija, Nīderlande, Norvēģija, Ukraina, Lielbritānija.¹² EITI ir daudzu ieinteresēto pušu organizācija, kas sastāv no īstenošanas un atbalsta valstu valdībām, uzņēmumiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām.¹³ EITI fokusējas uz līgumu caurspīdīgumu, fokusējoties uz publiskā sektora līgumu publiskās uzraudzības stiprināšanu, piemēram, raktuvēs un darījumos ar gāzes, naftas ieguvī.¹⁴

EITI standarts arī nosaka, ka ieviešanas valstīm ir jāatklāj valdībām būtiskie vides maksājumi, un tas mudina atklāt informāciju, kas saistīta ar ietekmi uz vidi un uzraudzību. Uz informācijas izpaušanu saistībā ar vides ziņošanu attiecas EITI normatīvo aktu punktu 6.1. un 6.4. prasības.¹⁵ Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība EITI procesā tiek formāli novērtēta divos EITI īstenošanas posmos – izvērtēšanas laikā par pievienošanos EITI un

---

¹¹ Extractive Industries Transparency Initiative. *Our mission*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no <https://eiti.org/our-mission>

¹² Extractive Industries Transparency Initiative. *Countries*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no <https://eiti.org/countries>

¹³ Extractive Industries Transparency Initiative. *Governance*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no <https://eiti.org/governance>

¹⁴ Extractive Industries Transparency Initiative. (2021). *POLICY BRIEF THE CASE FOR CONTRACT TRANSPARENCY*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no https://eiti.org/sites/default/files/attachments/eiti_policy_brief_contract_transparency.pdf

¹⁵ Extractive Industries Transparency Initiative. *Environmental reporting*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no <https://eiti.org/environmental-reporting>

validācijas procesa laikā. Pilsoniskās sabiedrības līdzdalības novērtējums var notikt arī speciālā veidā, reaģējot uz īpašām bažām, kas izteiktas EITI valdē par situāciju konkrētās īstenošanas valstīs.¹⁶ Pilsoniskās sabiedrības pārstāvji var izmantot EITI procesu un ierosināt savas valsts valdībai tās principus pārņemt, lai veicinātu publiskas debates, piemēram, izmantojot publiskus pasākumus, seminārus un konferences, ko organizē pilsoniskā sabiedrība.¹⁷

2. *Open Government Partnership (OGP)*: OGP ir daudzpusēja iniciatīva, kuras mērķis ir nodrošināt konkrētas valdības saistības, lai veicinātu pārredzamību, sniegtu pilsoņiem iespējas, apkarotu korupciju un izmantotu jaunas tehnoloģijas, lai stiprinātu pārvaldību. Tā apvieno valdības reformatorus un pilsoniskās sabiedrības līderus, lai izveidotu rīcības plānus, kas padara valdības iekļaujošākas, atsaucīgākas un atbildīgākas. OGP strādā noteiktās jomās – tiesības uz informāciju, dzimums un iekļaušana, digitālā pārvaldība un tiesības, pilsoniskās telpas, dabas resursu aizsardzība, korupcija, parlamentu atvērtumu.¹⁸

OGP eksistē arī saraksts ar pasākumiem korupcijas apkarošanai, tostarp izdodot rekomendācijas ienākumu deklarēšanā, interešu konfliktu novēršanā, lobēšanā, partiju finansēšanā, atklātā līgumu slēgšanā un publisko iepirkumu caurskatāmībā, informācijas pieejamību starpnozaru jomās.¹⁹ Arī Latvija ir OGP biedrs kopš 2011. gada un savā 2022. – 2025. gada rīcības plānā norādījusi dažādus mērķus, tostarp veicināt datu pieejamību un saprotamību, palielinot iedzīvotāju iespējas izmantot tos un veidot datus balstītus risinājumus. Ar sabiedrības līdzdalību tiešsaistes platformā manabalss.lv tika dibināti galvenie rīcības virzieni.²⁰ OGP pārskats par 2022. – 2025. gada plānu norāda sešu saistību plānu, kuru mērķis ir novērst zemo uzticēšanos valsts institūcijām, palielinot valdības rīcības caurskatāmību un ieviešot inovatīvas pilsoniskās līdzdalības metodes valsts un vietējā mērogā. Tajā norādīts, ka Latvijas rīcības plāna izstrādē sabiedrība tika iesaistīta plašāk nekā līdz šim, liekot tai pievērsties iedzīvotāju prioritātēm, bet diemžēl plāns ir izlaidis galvenās tematiskās jomas, kurām pilsoniskā sabiedrība citādi bija

---

¹⁶ Extractive Industries Transparency Initiative. (2015). *Protocol: Participation of civil society*. Extractive Industries Transparency Initiative. <https://eiti.org/documents/protocol-participation-civil-society>

¹⁷ Turpat.

¹⁸ Open Government Partnership. *Policy Areas*. OGP. Izgūts no <https://www.opengovpartnership.org/policy-areas/>

¹⁹ Open Government Partnership. (2020). *Actions to Tackle Corruption*. OGP. Izgūts no <https://www.opengovpartnership.org/actions-for-strong-anti-corruption-efforts/>

²⁰ Open Government Partnership. (2022). *Par Latvijas Piekto nacionālo atvērtās pārvaldības rīcības plānu 2022.-2025. gadam*. OGP. Izgūts no https://www.opengovpartnership.org/wp-content/uploads/2022/02/Latvia_Action-Plan_2022-2025_LAT.pdf

izvirzījusi prioritāti. Piemēram, pilsoniskās sabiedrības pārstāvji pauda sarūgtinājumu, ka rīcības plānā nav iekļauti tādi pretkorupcijas jautājumi kā publisko iepirkumu caurskatāmība, kā tas ir bijis iepriekšējā plānā.²¹

3. *Construction Sector Transparency Initiative* (CoST): CoST veicina caurskatāmību un publiskās infrastruktūras projektos. Tas ietver valdības, privātā sektora un pilsoniskās sabiedrības sadarbību, lai atklātu informāciju par valsts būvniecības projektiem, tādējādi nodrošinot resursu efektīvu un lietderīgu izmantošanu. CoST pamatā strādā uz vairāku ieinteresēto pušu iesaisti, aplī esot atbildīgajai valdības institūcijai, privātajam sektoram un pilsoniskajai sabiedrībai. Iesaistot visas puses, grupa ir atbildīga par CoST programmas vadības nodrošināšanu, politikas un standartu noteikšanu. Veido uzticēšanos starp ieinteresētajām pusēm, izmantojot dialogu un tiecoties pēc kopīgā mērķa, piemēram, būvobjekta realizācijas. Šādā veidā visas iesaistītās puses palielina ietekmi uz programmu un palielina pārmaiņu legimitāti. Faktiskā ideja – foruma izveidošana, kurā visas ieinteresētās personas varētu sēdēt pie galda. Jāveido kā darba grupa, kas darbojas no projekta uzsākšanas līdz tā pabeigšanai. Lai iedrošinātu privāto sektoru iesaistīties, pieejai jābūt pakāpeniskai, iesaistot privātā sektora projektu vadītājus un uzņēmējus, sākotnēji veidojot informatīvu loku starp valdību, pilsoniskajām organizācijām un privātā sektora organizācijām, lai dibinātu kontaktus.²²

4. *Publish What You Pay* (PWYP): PWYP ir pilsoniskās sabiedrības organizāciju grupa, kas ir vienīgā globālā kustība, kas iestājas par to, lai ieguvumi no naftas, gāzes un derīgajiem izrakteņiem radītu uzlabojumus cilvēku dzīvē. Organizāciju grupā ir vairāk nekā 1000 dalīborganizācijas.²³ Balstoties mājaslapas informācijā, organizācija palīdz dalīborganizācijām sadarboties jautājumos, kas aptver vairākas valstis, piemēram, nodokļu nemaksāšanu vai derīgo izrakteņu ieguves projektu ietekmi uz vidi. Tas ir ļoti svarīgi, jo lielākajā daļā valstu derīgo izrakteņu ieguves nozarei ir nozīmīga starptautiska dimensija. Mūsu globālie sakari palīdz mums būt elastīgiem, virzoties pa politiski sarežģīto un neparedzamo ceļu uz atvērtu, atsaucīgu un atbildīgu derīgo izrakteņu

---

²¹ Open Government Partnership. (2022). *Latvia Action Plan Review 2022-2025*. OGP. Izgūts no https://www.opengovpartnership.org/documents/latvia-action-plan-review-2022-2025/#_ftn4

²² Jensen, S. K. (2020). *Safeguarding EU Funds in Latvia and Europe*. Construction Sector Transparency Initiative . Izgūts no https://delna.lv/wp-content/uploads/2020/03/09_Soren_Kirk_Jensen_CoST-Latvia-EU-final.pptx

²³ Publish What You Pay. *About*. PWYP. Izgūts no <https://www.pwyp.org/about/>

ieguves nozari.²⁴ No Eiropas valstīm Norvēģija, Lielbritānija, Dānija, Francija, Beļģija, Nīderlande, Vācija, Šveice, Kosova, Albānija, Ukraina, Gruzija, Azerbaidžāna ir pārstāvēta organizācijā ar NVO starpniecību.²⁵ PWYP attīsta starpvalstu attiecības ar politikas analīzes projektiem jomās kā ofšoru pētīšana, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, valdības nodokļu atvieglojumi investīciju piesaistīšanai, ieņēmumu un līgumu caurspīdīgums.²⁶

5. *Open Contracting Partnership* (OCP): OCP veicina atklātu un atbildīgu līgumu slēgšanu, mudinot valdības atklāt informāciju par publisko iepirkumu līgumiem. Tas ietver sadarbību starp valdībām, uzņēmumiem un pilsoniskajām organizācijām, lai uzlabotu pārredzamību un novērstu korupciju publiskā iepirkuma procesos. Katrs no trim dolāriem, ko valdība iztērē, ir līgums ar uzņēmumu. Publiskie līgumi ir pasaulē lielākais tirgus, kas katru gadu sedz 13 miljardus ASV dolāru.²⁷ OCP vīzija ietver sevī modernu un efektīvu iepirkumu sistēmu, kas ir piemērota ikvienam. Tā izklāstīta 4 soļos, kuros partnerība palīdz ieviest reformas:

1. Publicēt, izmantot un uzlabot atvērto līgumu datus. OCP palīdz pārveidot valsts līgumu slēgšanu – no plānošanas, konkursa un līgumu pārvaldību perspektīvas – kā lietotājam draudzīgu digitālo pakalpojumu ar standartizētiem atvērtiem datiem, lai nodrošinātu automatizētu datu vākšanu un biznesa analīzi, kā arī dažādas ieinteresētās personas varētu izmantot informāciju.
2. Uzlabot ieinteresēto personu iesaisti un pārraudzību.
3. Izmērīt, pielāgot un institucionalizēt reformas.
4. Noteikt skaidrus reformas mērķus un drošu dalību.²⁸

Šobrīd no Eiropas valstīm iesaiste organizācijā ir no Lielbritānijas, Francijas, Spānijas,

Portugāles, Itālijas, Nīderlandes, Vācijas, Slovēnijas, Horvātijas, Ziemeļmaķedonijas, Kosovas, Lietuvas, Rumānijas, Moldovas, Ukrainas, Armēnijas.²⁹

---

²⁴ Turpat

²⁵ Publish What You Pay. *Members*. PWYP. Izgūts no <https://www.pwyp.org/members/>

²⁶ Publish What You Pay. *Anti-corruption*. PWYP. Izgūts no <https://www.pwyp.org/areas-of-work/anticorruption/#resources-tab-reports>

²⁷ Open Contracting Partnership. *Transforming public contracting through open data & smarter engagement*. OCP. Izgūts no <https://www.open-contracting.org/what-is-open-contracting/>

²⁸ Open Contracting Partnership. *Our vision of a modern and efficient procurement system that works for everyone*. OCP. Izgūts no <https://www.open-contracting.org/what-is-open-contracting/#vision>

²⁹ Open Contracting Partnership. (2022). *Annual Report*. OCP. Izgūts no <https://www.open-contracting.org/wp-content/uploads/2023/05/OCP-2022-Annual-Report-Web-Spreads-FS.pdf>

Valstu iesaiste organizācijās un iniciatīvās atkarīga no izvirzītajām prioritātēm, aktualitātēm. Latvijas līdzdalība aplūkotajās organizācijās un iniciatīvās ir limitēta, iesaistoties tikai OGP (skat. 10. lpp. - 1. tabulu)

1. tabula

**LATVIJAS IESAISTE UZRAUDZĪBAS INICIATĪVĀS UN ORGANIZĀCIJĀS
(TABULA)**

Organizācija	Ir/Nav dalība
<i>Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)</i>	Nav (Kļūstot EITI dalībvalsti, valstis apņemas atklāt informāciju visā derīgo izrakteņu ieguves rūpniecības vērtību ķēdē)
<i>Open Government Partnership (OGP)</i>	Ir (Pastāv arī rīcības plāns) ³⁰
<i>Construction Sector Transparency Initiative (CoST)</i>	Nav
<i>Publish What You Pay (PWYP)</i>	Nav (PWYP attīsta starpvalstu attiecības ar politikas analīzes projektiem jomās kā ofšoru pētīšana, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, valdības nodokļu atvieglojumi investīciju piesaistīšanai, ieņēmumu un līgumu caurspīdīgums)
<i>Open Contracting Partnership (OCP)</i>	Nav (OCP veicina atklātu un atbildīgu līgumu slēgšanu, mudinot valdības atklāt informāciju par publiskajiem līgumiem)

³⁰ Open Government Partnership. (2022). *Latvia Action Plan Review 2022-2025*. OGP. Izgūts no <https://www.opengovpartnership.org/documents/latvia-action-plan-review-2022-2025/>

III PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS VEIDI TEORIJĀ

Integritātes pakts ir tikai viens no pilsoniskās uzraudzības veidiem, ko iespējams izmantot, lai uzraudzītu publiskā sektora darbību un līdzekļu izlietojumu. Nodaļā aplūkosim 6 pilsoniskās uzraudzības veidus un to pielietojumu.

1. Sociālie auditi: Sociālie auditi ietver sabiedrisko pakalpojumu vai projektu novērtēšanu, ko veic iedzīvotāji un pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Tas ļauj kopienas dalībniekiem aktīvi piedalīties projektu un pakalpojumu īstenošanas uzraudzībā, nodrošinot atbildību un caurspīdīgumu. Sociālais audits pārbauda valsts amatpersonu lēmumus un/vai darbības, meklējot administratīvus vai finansiālus pārkāpumus. Tas cenšas atklāt neatbilstības, salīdzinot publiskos dokumentus, procesus vai pakalpojumus ar to, kādiem tiem vajadzētu būt.³¹ Četri soļi sociālā audita iniciēšanā:

- a) Identificēt sociālā audita mērķi, sadarbības grupas veidošana ar valsts un pārraudzības iestādēm, piekļuves nodrošināšana publiskajiem dokumentiem un audita materiālu sagatavošana kopā ar uzraudzības iestādēm.
- b) Brīvprātīgo rekrutēšana un trenēšana – identificēt brīvprātīgos, paraksta saprašanās memorandu vai rīcības kodeksu un apmācīt viņus audita metodoloģijā.
- c) Sākt audita procesu – galvenais solis ir publisko dokumentu pārskatīšana un “sarkano karogu” identificēšana. Vēlams arī ietvert apmeklējumu veikšanu uz vietas, mājaslapu caurspīdības novērtēšanu, iedzīvotāju informētības palielināšanu.
- d) Publiskot konstatējumus un veikt pēcpārbaudi. Sagatavot sociālā audita ziņojumu, kopīgot to ar revidēto iestādi, lai saņemtu atsauksmes. Sarīkot publisku uzklaušīšanu vai preses konferenci, lai publiskotu secinājumus, iestāties par politikas maiņu, pamatojoties uz konstatējumiem.

Pastāv arī atbilstības auditi, novērtējot, vai uzņēmums ievēro kādus noteiktus standartus.

Atbilstības audits ietver organizācijas politiku, procedūru, procesu, failu un dokumentācijas pārskatīšanu, lai noteiktu, vai tie atbilst šajā nozarē esošajiem

---

³¹ Transparency International. (2018). *SOCIAL AUDIT IN 20 STEPS: LESSONS LEARNED FROM FIGHTING CORRUPTION IN GUATEMALA, PERU AND GHANA*. Transparency Izcīts no <https://www.transparency.org/en/publications/social-audit-in-20-steps>

noteikumiem. Šis uzraudzības veids var tikt izmantots padziļinātās analīzes veikšanai par kādu noteiktu problēmjasutājumu veicot uzraudzību.

2. *Citizen Report Cards* (CRC) jeb iedzīvotāju ziņojumu kartītes (CRC): CRC ir rīks, kas ļauj iedzīvotājiem novērtēt un sniegt atsauksmes par tādiem sabiedriskajiem pakalpojumiem kā veselības aprūpe, izglītība un infrastruktūra. Šī informācija tiek apkopota, analizēta un kopīgota ar attiecīgajām iestādēm, ļaujot iedzīvotājiem saukt pakalpojumu sniedzējus atbildīgus par savu darbību.³² Pirmkārt, sākotnēji iedzīvotāju ziņojumu kartīšu procesa nodrošināšanā jānovērtē vietējie apstākļi par konkrēto problemātikas jautājumu. Otrkārt, pēc tam var sākt pirmsaptaujas sagatavošanu. Treškārt, jā sāk veikt aptauja, ko vēlams veikt tiešo interviju veidā. Ceturkārt, veikt pēcaptaujas datu analīzi. Piektkārt, atklājumus publicēt, tostarp aptaujas auditorijai un arī ar jautājumu saistītajai pārvaldei. Sestkārt, risināt problēmu, balstoties aptaujas atklājumos. Ja tos regulāri piemēro noteiktā laika periodā, kartītes var kļūt par paraugu pārvaldes izmaiņu veikšanai.³³

3. Līdzdalības budžeta plānošana: līdzdalības budžeta veidošana ļauj iedzīvotājiem piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā par valsts budžeta daļas piešķiršanu. Izmantojot kopienas sanāksmes un apspriedes, iedzīvotāji var ierosināt, apspriest un balsot par projektiem un iniciatīvām, nodrošinot, ka valsts līdzekļi tiek izmantoti atbilstoši kopienas prioritātēm.³⁴ Lielisks piemērs Latvijas kontekstā ir, piemēram, Rīgas pašvaldībā, kur iedzīvotāji regulāri tiek aicināti balsot par apkaimju attīstības iecerēm kāda konkrēta finansējuma ietvaros.³⁵ Tāpat šādas ieceres var tikt plānotas augstākā līmenī no valsts puses. OECD ziņojums no 2022. gada norāda, ka līdzdalības budžeta plānošana galvenokārt notiek pašvaldību līmenī, piemēram, Dienvidkorejā centrālā valdība nosaka mandātu īstenot līdzdalības budžeta plānošanas procesus zemākos valdības līmeņos.³⁶

---

³² Civil Society Academy. *Audit Tool*. CSA. Izgūts no <https://www.civilsocietyacademy.org/post/citizen-report-card>

³³ Turpat.

³⁴ Participatory Budgeting Project. *Who We Are*. PBP. Izgūts no <https://www.participatorybudgeting.org/about/>

³⁵ RĪGA. *Balso par apkaimju attīstības iecerēm*. Rīga. Izgūts no <https://balso.riga.lv/par-iniciativu>

³⁶ OECD. (2022). *Dispelling Myths about Participatory Budgeting across Levels of Government*. OECD. Izgūts no <https://www.oecd.org/tax/federalism/participatory-budgeting-note.pdf>

4. Kopienas vēlēšanu uzraudzība: attīstības valstīs pilsoniskās sabiedrības organizācijas un kopienas grupas bieži piedalās vēlēšanu uzraudzībā, lai nodrošinātu godīgumu un pārredzamību. Viņi novēro balsošanas procesu, novērtē vēlēšanu praksi un ziņo attiecīgajām iestādēm par visiem pārkāpumiem.³⁷ Šāda prakse gan notiek mazāk mūsdienās, jo vēlēšanu novērošana notiek arvien biežāk kontinentālo organizāciju starpā, piemēram, Āfrikas Savienības³⁸ un Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas ietvaros.³⁹ Tomēr joprojām tādas organizācijas kā *Election Observation and Democracy Support* (EODS) rekrutē arī brīvprātīgus vēlēšanu novērotājus, balstoties to iepriekšējā pieredzē. Šī organizācija galvenokārt rekrutē novērotājus no Eiropas valstīm, kas bieži nokļūst arī misijās citviet, piemēram, Latīņamerikas valstīs.⁴⁰

5. Publiskās uzklauššanas un konsultācijas: publiskās uzklauššanas un konsultācijas ļauj iedzīvotājiem paust savus viedokļus un bažas par ierosināto politiku, būvprojektiem, tiesību aktiem vai citām jomām atkarīgā no pārvaldes līmeņa un veida. Šie pasākumi sniedz iespēju pilsoniskās sabiedrības organizācijām veicināt iedzīvotāju iesaistīšanos un nodrošināt, ka lēmumu pieņemšanas procesos tiek ņemts vērā sabiedrības ieguldījums. Latvijā lielisks piemērs ir 2022. gadā pieņemtais un 2023. gadā stājies spēkā Pašvaldību likums, kas paredz kārtību, kādā organizējamās publiskās apspriešanas, kārtība, kādā iedzīvotāji var piedalīties domes un tās komiteju sēdēs.⁴¹ Latvijā būvvaldēm ir jānodrošina būvniecības ieceres publiska apspriešana, ja blakus dzīvojamai vai publiskai apbūvei ir ierosināta tāda objekta būvniecība, kurš var radīt būtisku ietekmi (smaku, troksni, vibrāciju vai cita veida piesārņojumu), bet kuram nav piemērots ietekmes uz vidi novērtējums. Tomēr ikviena pašvaldība saistošajos noteikumos var paredzēt arī citus gadījumus, kad rīkojama būvniecības ieceres publiska apspriešana.⁴² Tomēr latvijā publiskā apspriešana ir vairāk konsultatīva rakstura, neparedzot ietekmi, piemēram, uz būvniecības projekta atcelšanu vai kādu obligātu prasību izvirzīšanu. Tāpat

---

³⁷ New Tactics in Human Rights. *Community Election Monitoring to Prevent Violence*. Izgūts no <https://www.newtactics.org/tactic/community-election-monitoring-prevent-violence>

³⁸ African Union. (2023). *Election observation in Africa*. African Union. Izgūts no <https://au.int/en/articles/election-observation-africa>

³⁹ Council of Europe. *Election observation and support*. PACE. Izgūts no <https://pace.coe.int/en/pages/election-observation>

⁴⁰ Election Observation and Democracy Support. MEM098. EODS. Izgūts no <https://www.eods.eu>

⁴¹ Likumi. *Pašvaldību likums*. Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/336956-pasvaldibu-likums>

⁴² Likumi. *Būvniecības likums*. Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/258572-buvniecibas-likums>

uzraudzību stiprinās arī normatīvais akts, kas stāsies spēkā 2024. gada sākumā par pašvaldību pilsoņu iespējām rīkot referendumus.⁴³

6. Tiešsaistes platformas pilsoniskajai iesaistei: dažādas tiešsaistes platformas un mobilās lietotnes ir izstrādātas, lai iesaistītu iedzīvotājus pārvaldībā un lēmumu pieņemšanā. Šīs platformas ļauj iedzīvotājiem piedalīties aptaujās, sniegt atsauksmes un sadarboties kopienas iniciatīvās, uzlabojot lēmumu pieņemšanu, pārredzamību, veicinot politiku atbildību. Jau šobrīd Latvijā ir iespējas caur manabalss.lv fiziskām vai juridiskām personām iniciēt, parakstīt iniciatīvas, panākt to izskatīšanu valsts izpildvaras, likumdevēja vai pašvaldības līmenī. Tāpat arī OpenSaeima rīks var tikt izmantots, lai organizācijas vai fiziskas personas iesniegtu savus priekšlikumus, vērtētu un balsotu arī par citu aktoru iesniegtajiem priekšlikumiem. OpenSaeima platforma tālāk priekšlikumus iesniedz arī, piemēram, Saeimas komisijai.⁴⁴ Attīstoties tehnoloģijām, tiek veidotas arī dažādas palīgierīces pilsoniskās iesaistes un uzraudzības paātrināšanai, piemēram, *Ethelo* platforma, kas izmanto algoritmiskus modeļus, lai optimizētu grupas lēmumu pieņemšanas procesus. Tas ir paredzēts sarežģītiem pilsoniskiem jautājumiem, kuriem, lai atrastu labāko risinājumu, ir jāapsver vairākas perspektīvas un kompromisi.⁴⁵ Daudz objektīvāk nekā, visticamāk, mūsdienās daudzi profesionāļi, programmatūra analizē katra dalībnieka atbildes, lai prognozētu atbalsta sadalījumu katrā īstenojamā scenārijā. Pēc tam tā atrod spēcīgus lēmumu iznākumus, meklējot ne tikai augstus vidējos atbalsta līmeņus, bet, ja godīgums ir svarīgs, rezultātus, kas samazina polarizāciju. Tajā tiek izmantotas metodes, lai dažu sekunžu laikā atrastu labākos lēmumu rezultātus.⁴⁶ Līdzīga tipa programmatūra ir *Loomio* lēmumu pieņemšanas procesu paātrināšanai starp sadarbības organizācijām.⁴⁷

***

Aplūkotos pilsoniskās uzraudzības veidus ir iespējams izmantot arī vienlaikus, piemēram, ja pašvaldība nav gatava sadarboties ar nevalstisko organizāciju (NVO),

---

⁴³ Likumi. *Vietējo pašvaldību referendumu likums*. Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/331194-vietejo-pasvaldibu-referendumu-likums>

⁴⁴ OpenSaeima. *Platformas lietošanas noteikumi*. Izgūts no <https://opensaeima.lv>

⁴⁵ Ethelo. (2020). *How Ethelo Works*. Izgūts no https://blog.ethelo.org/how-ethelo-works?_ga=2.132758598.955269381.1698790869-133413434.1698790869

⁴⁶ Turpat.

⁴⁷ Loomio. (2023). *About us*. Izgūts <https://www.loomio.com>

slēdzot integritātes paktu, iedzīvotāji var veikt sociālo auditu un izmantot iespējas pacelt aktuālos jautājumus publiskajās apspriešanās, konsultācijās. Digitalizācija un tehnoloģiju iesaiste mūsdienās liek secināt, ka to priekšrocības arvien vairāk būtu jāiesaista uzraudzības un pretkorupcijas mehānismos, jo tas var palīdzēt uzlabot darba produktivitāti, kā arī uzraudzības efektivitāti. Tomēr joprojām klātienes tikšanās reižu nodrošināšana ir neatsverams rīks, lai veidotu jēgpilnu dialogu starp pilsonisko sabiedrību un lēmumu pieņēmējiem.

Attiecībā uz uzraudzības veidu finansējumu, ir svarīgi izpētīt to, kā to varēs finansēt. Svarīgi, lai uzraudzība konkrētajā iepirkumā netiktu finansēta no uzņēmuma, kas tieši vai netieši ir saistīts ar kādu no konkursa dalībā esošajiem pretendentiem. Proti, kad tiek veikta uzraudzība kādā iepirkumā, svarīgi, lai finansējums uzraudzībai nenāktu ar konkrēto jomu saistītajiem finansiālajiem avotiem. Mazākās valstīs kā Latvija īpaši vērts pievērst uzmanību radnieku un valsts amatpersonu jautājumiem, tam, lai uzraudzības finansētājs (organizācija, valsts institūcija vai uzņēmums) nebūtu šādā veidā saistīts ar kādu no pretendentiem konkursā. (skat. 22. lpp. - 1. pielikumu)

IV RISKI UZRAUGIEM PUBLISKO IEPIRKUMU UZRAUDZĪBĀ

Veicot pilsonisko uzraudzību, iespējams saskarties ar dažādiem riskiem, tāpēc nozīmīgi tos apzināt vēl pirms uzraudzības sākuma. Riskus var sagrupēt atbilstoši pilsoniskās uzraudzības posmiem, izdalot pirmskonkursa un konkursa posmu, kā arī posmu pēc līguma slēgšanas. Šajā nodaļā apskatām riskus minētajos posmos un izceļam citus jautājumus, ko jāņem vērā pirms uzraudzības sākšanas.

Pirmskonkursa posms

Vajadzību novērtēšanā un tirgus analīzē īpaši jānovēro tas, vai nepastāv adekvāta vajadzību novērtējuma trūkums, ārējo dalībnieku ietekme uz ierēdņu lēmumiem un neformāla vienošanās par līgumu.

Plānošanas un budžeta veidošanas posmā jāskatās uz to, lai iepirkumu plānošana būtu labi organizēta, lai iepirkums nebūtu saskaņots ar kopējo investīciju lēmumu pieņemšanas procesu un lai būtu spēja reāli plānot budžetu, nebūtu budžeta trūkums.

Specifikāciju un prasību izstrādē nedrīkst notikt tehnisko specifikāciju pielāgošana konkrētam uzņēmumam, atlases kritērijiem ir jābūt objektīvi definētiem, tie nevar tikt noteikti iepriekš. Turklāt nav pieļaujama nevajadzīgu preču un pakalpojumu paraugu pieprasīšana no konkursa organizatoru puses. Iepirkuma procedūras izvēlē jāuzrauga, lai nenotiktu atsevišķas problēmas:

- Pienācīga pamatojuma trūkums ar konkurenci nesaistītu procedūru izmantošanai;
- Ar konkurenci nesaistītu procedūru ļaunprātīga izmantošana, pamatojoties uz juridiskiem izņēmumiem – līguma sadalīšana, ārkārtējas steidzamības ļaunprātīga izmantošana, neatbalstītas modifikācijas pirmskonkursa posmā, par ko nav bijusi vienošanās.

Konkursa posms

Jāuzrauga tas, lai piedāvājuma/cenas pieprasījuma jomā būtu publisks paziņojums par uzaicinājumu iesniegt piedāvājumu, tiktu paziņoti vērtēšanas un piešķiršanas kritēriji, iepirkuma informācija tiktu izpausta un publiskota. Turklāt

piedāvājuma iesniegšanā jāuzrauga tas, lai nebūtu konkurences trūkums vai slepenas solīšanas gadījumi, piemēram, cenu ierobežošana, piedāvājuma rotācija un tirgus sadale.

Izvērtējot piedāvājumu, jāskatās tas, lai nenotiktu interešu konflikts un korupcija novērtēšanas procesā. Dažas no pazīmēm, kas var liecināt par korupciju:

- Iepazīšanās ar pretendentiem laika gaitā no organizatoru puses;
- Personīgas intereses organizatoriem, piemēram, dāvanas vai nākotnes/papildu darbs;
- Nav efektīvas "četrus acu principa" īstenošanas (noteikta darbība, t.i., lēmums, darījums utt., jāapstiprina vismaz diviem cilvēkiem).

Līguma piešķiršanas procesā svarīgi, lai:

- Pārdevēji savos cenu priekšlikumos atklāj precīzus datus par izmaksām vai cenām, kā rezultātā netiek paaugstināta līgumcena (t.i., rēķinu uzcenojums);
- Neveidots interešu konflikts un korupcija apstiprināšanas procesā (t.i., nav efektīvas finanšu, līguma un projektu iestāžu nodalīšanas);
- Būtu piekļuve procedūras ierakstiem.

Posms pēc līguma piešķiršanas

Līgumu vadībā un izpildē svarīgi nepieļaut to, ka piegādātājs līgumu izmanto ļaunprātīgi izpildē, jo īpaši saistībā ar kvalitāti, cenu un laiku. Atsevišķi piemēri:

- Tiek lūgtas, panāktas būtiskas izmaiņas līguma nosacījumos, lai pretendents būtu vairāk laika un/vai augstākas cenas;
- Produkta aizstāšana vai standartiem neatbilstošs darbs vai pakalpojums, kas neatbilst līguma specifikācijām;
- Jaunu aktīvu zādzība pirms piegādes galalietotājam vai pirms ierakstīšanas;
- Nepietiekama valsts amatpersonu uzraudzība un/vai līgumslēdzēju savstarpēja slepena/neoficiāla vienošanās, vai savstarpēja slepena/neoficiāla vienošanās starp līgumslēdzēju un uzraudzības amatpersonām;
- Apakšuzņēmēji un partneri, kas izvēlēti nepārredzamā veidā vai nav oficiāli atbildīgi izpildē.

Pasūtījuma un apmaksas jomā jāpievērš uzmanība pietiekamai finansiālo pienākumu nošķiršanai un tam, vai amatpersonas pietiekami pievērš uzmanību pasūtījuma procesam, lai nenotiktu atsevišķas problēmas:

- Nepareiza uzskaite un nepareiza izmaksu sadale vai izmaksu izmaiņas starp līgumiem;
- Kavējumi rēķinu maksājumos;
- Nepatiess vai dublēts rēķins par nepiegādātām precēm un pakalpojumiem, tostarp arī par starpposma maksājumiem.⁴⁸

Ko ņemt vērā?

Izpēti, lai ierēdņi atbildīgi par iepirkumiem atbilstu augstiem profesionālajiem zināšanu un godprātības standartiem. Nodrošini neatkarību un izvairies no jebkādiem interešu konfliktiem, kas varētu apdraudēt objektivitāti.

Piekļuve informācijai, ieinteresēto personu līdzdalība iepirkuma cikla galvenajos posmos un skaidri pārskatīšanas mehānismi ir būtiski, lai nodrošinātu pārredzamību un atbildību publiskajā iepirkumā, un tāpēc tie ir būtiski, lai novērstu interešu konfliktu un citus korupcijas veidus. Pieprasi procesa pārredzamību, lai novērstu korupciju un favorītismu.

Nepietiekama dokumentācija: nepietiekama vai trūkstoša dokumentācija var aptumšot iepirkuma procesu, apgrūtinot godīguma un likumības novērtēšanu. Pasūtītājiem arī ir jādokumentē visu iepirkuma procedūru norise un jānodrošina, lai tās glabātu pietiekamu dokumentāciju, lai pamatotu pieņemtos lēmumus visos iepirkuma procedūras posmos. Šī dokumentācija var ietvert saziņu ar ekonomikas dalībniekiem, iekšējās apspriedes, informāciju par dialogu un sarunām, iepirkuma dokumentus un informāciju par atlasī un līguma slēgšanas tiesību piešķiršanu. Dokumentācija jāglabā vismaz trīs gadus no līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas dienas.

Rūpīgi aplūkot to, vai iepirkumā ir pietiekama konkurence. Gadījumā, ja nav pietiekamas konkurences, jābūt pienācīgam pamatojumam. Trūkstoša konkurence var izraisīt paaugstinātas cenas un kvalitātes pazemināšanos.⁴⁹

---

⁴⁸ Transparency International. (2013). *CONFLICT OF INTEREST IN PUBLIC PROCUREMENT*. Transparency. Izgūts no https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Conflict_of_interest_in_public_procurement.pdf

⁴⁹ OECD Sigma. (2013). *Monitoring of Public Procurement*. OECD Sigma. Izgūts no https://www.sigmaweb.org/publications/brief27_monitoringofpp_2013.pdf

Jāpievērš uzmanība tam, vai nepietiekamas konkurences apstākļos nenotiek ļaunprātīga kritēriju izmaiņšana, tāpat arī ārkārtējas steidzamības ļaunprātīga izmantošana, pielāgoti iepirkuma kritēriji vienam kandidātam.⁵⁰

Pievērst uzmanību tam, lai iesaistītās puses vienmēr būtu pārstāvētas procesos. Ja kāda no iesaistītajām pusēm ilgstoši neapmeklē vai izvairās no sanāksmēm, var tikt ignorētas būtiskas atziņas, perspektīvas. Lai arī neesi pārliecināts/a, vienmēr atzīmē "sarkanos" karogus, uz kā veidojas pamats aizdomām par negodprātību. Laba mājaslapa, lai aplūkotu "sarkano" karogu piemērus -> <https://redflags.integritywatch.eu>, var aplūkot tipiskākos karogus Latvijā.

Seko līdz tam, vai procesi atbilst Publisko iepirkumu likumā minētajām normām.⁵¹

Kādi ir nosacījumi efektīvas uzraudzības nodrošināšanai?

Pirmkārt, publiskā iepirkuma sistēmas politikas mērķiem un uzdevumiem jābūt saskaņotiem laika gaitā, jo pretējā gadījumā būtu grūti salīdzināt uzraudzības procesā iegūtos rezultātus. Otrkārt, ļoti svarīga ir labu, uzticamu datu pieejamība. Treškārt, efektīvai uzraudzībai jābūt labas analītiskās un ziņošanas prasmes. Jāzina, kāda veida informācija ir noderīga, kā šo informāciju apkopot, kā rīkoties ar savāktajiem datiem, kā izdarīt secinājumus un kā prezentēt monitoringa rezultātus. Ceturtkārt, uzraudzības efektivitāte ir atkarīga no amatpersonu atbalsta, norādījumiem un darbībām.⁵²

Kādas ir saistības, uzņemoties atbildību kāda procesa uzraudzīšanā?

Novērtēt, kā attīstās publiskā iepirkuma sistēma kopumā un kādā virzienā tā virzās – dažas tendences var noteikt tikai pēc gadiem ilgas novērošanas – un tādējādi sniegt jēgpilnu informāciju, kas ir būtiska politikas veidošanai.

- Sistēmas izmaiņu nepieciešamības identificēšana;
- Īstermiņa un ilgtermiņa prioritāšu noteikšana un izvērtēšana, vai tās ir bijušas sasniegtas;

---

⁵⁰ OECD Sigma. (2016). *Monitoring of Public Procurement*. OECD Sigma. Izgūts no <https://www.sigmaweb.org/publications/Public-Procurement-Policy-Brief-27-200117.pdf>

⁵¹ Likumi. *Publisko iepirkumu likums*. Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/287760-publisko-iekirkumu-likums>

⁵² OECD. (2016). *Preventing Corruption in Public Procurement*. Izgūts no <https://www.oecd.org/gov/ethics/Corruption-Public-Procurement-Brochure.pdf>

- Alternatīvu risinājumu iespējamās ietekmes analīze;
- Labās prakses norādīšana iepirkumos un to lēmumu pieņemšanā;
- Sniegt informāciju, kas attiecas uz citu rīcībpolitikas veidotāju pieņemtajiem lēmumiem.

Katram no uzraudzības veidiem ir savas priekšrocības un trūkumi, tāpēc atkarībā no situācijas ir būtiski izmantot vispiemērotāko pieeju. Aplūkojot potenciālos riskus katrā no publiskā iepirkuma posmiem, plašākai korupcijas risku novēršanai vēlams izmantot vairākus uzraudzības rīkus, tādā veidā novēršot trūkumus vienam no otra. (skat. 25. lpp. - 2. pielikumu).

V SECINĀJUMI

Analīze par minētajiem uzraudzības veidiem publisko iepirkumu procesā liek secināt, ka atkarībā no situācijas efektīvākai uzraudzībai iespējams vienlaikus izmantot vairākus no tiem. Atbildot uz pētāmo jautājumu, kā pamata alternatīvais pilsoniskās uzraudzības veids publisko iepirkumu procesā var tikt izmantots sociālais audits, taču gan tajā, gan IP var zmantot palīginstrumentus ar iedzīvotāju ziņojuma kartīšu, tiešsaistes platformu, publisko konsultāciju palīdzību, tādejādi novēršot nepilnības, piemēram, lai novērstu potenciālo spiedienu veikt būtiskas izmaiņas līguma nosacījumos.

Turklāt integritātes pakta slēgšanai var būt lielāka ietekme uz lēmumiem nekā sociālajam auditam, jo, slēdzot tā nosacījumus, ir lielāks potenciāls pirmskonkursa, konkursa un pēc līguma slēgšanas posmos novērst riskus. Integritātes pakti tiek īstenoti kā preventīvs pasākums pirms iepirkuma procesa sākuma, savukārt sociālie auditi parasti tiek veikti pēc kāda posma, un tas ietver pagātnes darbību pārskatīšanu. Lai gan var tikt identificēta korupcija, to grūtāk būs novērst, izmantojot sociālo auditu.

Sociālo auditu veidošanā problēmas var sagādāt arī attiecību dibināšana ar konkursā iesaistītajiem pretendentiem, proti, lai gan sociālajos audits ir iesaistītas dažādas ieinteresētās personas, galvenā uzmanība var nebūt tik tieša uz uzticības veidošanu starp pretendentiem iepirkuma procesa laikā.

Aplūkotos uzraudzības veidus var finansēt no NVO, starptautisko fondu, vietējo vai valsts mēroga pārvaldības institūciju budžeta – atkarībā no projekta mēroga. Atsevišķos gadījumos starptautiskās organizācijas tiek līdzfinansētas arī no privātu uzņēmēju un korporāciju puses, kas var likt apšaubīt to neatkarību konkrētu jomu pētniecībā.

Citas uzraudzības jomas, piemēram, vēlēšanu uzraudzība galvenokārt jau ir pārņemta starpvalstu attiecībās, dažādām organizācijām veicot vēlēšanu novērošanu ar ārvalstu ekspertu atbalstu. Joprojām uz atsevišķām attīstības un jaunattīstības valstīm organizēti arī eksperti-vēlēšanu novērotāji no nevalstiskā sektora vājās pārvaldības dēļ.

Izpētot citas pilsoniskās uzraudzības organizācijas un iniciatīvas pasaulē, var secināt, ka fokuss uz potenciāli lielāku korupciju publiskajos iepirkumos tiek vērsts jomās, kas saistītas ar derīgo izrakteņu raktuvēm, būvniecību, naftu, gāzi, dabas resursiem, tostarp kokapstrādes jomu, tāpēc, dalībvalstīm un NVO sektoram iesaistoties, tiek strādāts pie informācijas atklātības un tādiem korupcijas riskiem kā fiktīviem līgumiem, izvairīšanās no nodokļu nomaksas starpvalstu līmenī.

**SALĪDZINĀJUMS ORGANIZĀCIJU UN PILSONISKĀS UZRAUDZĪBAS VEIDU
FINANSĒJUMA AVOTIEM**

Organizācija	Finansējums
<i>Extractive Industries Transparency Initiative</i> (EITI)	Valstu institūcijas, korporācijas, uzņēmumi. ⁵³
<i>Open Government Partnership</i> (OGP)	Privātie fondi, valstu institūcijas (jo īpaši ASV, Zviedrija, Lielbritānija, ES institūcijas), mazākā mērogā uzņēmumi. ⁵⁴
<i>Construction Sector Transparency Initiative</i> (CoST)	Valstu institūcijas, starptautiskie fondi. ⁵⁵
<i>Publish What You Pay</i> (PWYP)	<i>Open Society Foundations</i> un <i>Hewlett Foundation</i> . ⁵⁶ Citi fondi, valstu institūcijas, piemēram, Norvēģijas. ⁵⁷
<i>Open Contracting Partnership</i> (OCP)	Korporācijas, fondi, tostarp <i>Open Society Foundations</i> , ANO, valstu institūcijas. ⁵⁸

Uzraudzības veids	Finansējuma avoti
Sociālie auditi/uzraudzības auditi	Nevalstiskās organizācijas ⁵⁹ , vietējās vai valsts mēroga pārvaldības iestādes, starptautiskās organizācijas – atkarīgs no

⁵³ Extractive Industries Transparency Initiative. *Funding*. Extractive Industries Transparency Initiative. Izgūts no <https://eiti.org/funding>

⁵⁴ Open Government Partnership. *Financial Information*. OGP. Izgūts no <https://www.opengovpartnership.org/about/transparency-financial-information/>

⁵⁵ Construction Sector Transparency Initiative. (2012). *Construction Sector Transparency Initiative Programme Summary*. CSTI. Izgūts no https://infrastructuretransparency.org/wp-content/uploads/2018/06/CoST_Programme_Summary.pdf

⁵⁶ Natural Resource Governance Institute. (2015). *Publish What You Pay A Civil Society Coalition for Extractive Sector Transparency and Accountability*. NRGi. Izgūts no https://resourcegovernance.org/sites/default/files/nrgi_PWYP.pdf

⁵⁷ PWYP Norway. *How is Publish What You Pay funded?* PWYP Norway. Izgūts no <https://www.publishwhatyoupay.no/en/news/how-publish-what-you-pay-funded>

⁵⁸ Open Contracting Partnership. *Our finances*. OCP. Izgūts no <https://www.open-contracting.org/about/financing/>

⁵⁹ Transparency International. (2018). *DIFFERENT EXPERIENCES WITH SOCIAL AUDIT*. Transparency. Izgūts no <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep20594.5.pdf>

	tā, par kāda mēroga objektu audits tiek veikts. ⁶⁰
<i>Citizen Report Cards</i> (CRC) jeb iedzīvotāju ziņojumu kartītes (CRC)	Nevalstiskās organizācijas. ⁶¹
Līdzdalības budžeta plānošana	Visbiežāk pašvaldības, retāk valsts mēroga pārvaldības iestādes. ⁶²
Kopienas vēlēšanu uzraudzība	Atkarīgs no valsts normatīvajiem aktiem, cik brīvi pilsonis var pieteikties vēlēšanu uzraudzībai brīvprātīgi. ASV valsts institūcijas finansē šādas programmas Āfrikā, iesaistot NVO un pilsonisko sabiedrību vēlēšanu monitorēšanas procesā. ⁶³ Starpvalstu organizācijas, piemēram, <i>OSCE, Organization of American States</i> . ^{64 65}
Publiskās uzklauššanas un konsultācijas	Daudzas valstis publisko uzklauššanu un konsultācijas ietver normatīvajos aktos demokratizācijas procesā. Parasti kā brīvprātīgs process starp vietējas vai valsts mēroga pārvaldības iestādi un nevalstiskajām organizācijām, kas saistītas ar konkrēto jautājumu, taču var tikt izveidoti arī konkrēti publiskās

⁶⁰ Berthin, G. (2011). *A Practical Guide To Social Audit As A Participatory Tool To Strengthen Democratic Governance, Transparency, And Accountability*. United Nations. Izgūts no <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/latinamerica/Practical-Guide-to-Social-Audit.pdf>

⁶¹ Lakshmisha, A. *Citizen Report Card - A powerful social audit tool*. Civil Society Academy. Izgūts no <https://www.civilsocietyacademy.org/post/citizen-report-card>

⁶² Local Government Association. *Participatory Budgeting*. LGA. Izgūts no <https://www.local.gov.uk/topics/devolution/devolution-online-hub/public-service-reform-tools/engaging-citizens-devolution-5>

⁶³ Turpat.

⁶⁴ Turpat.

⁶⁵ OSCE. *Elections*. OSCE. Izgūts no <https://www.osce.org/odihr/elections>

	apspriešanas pasākumi ar iedzīvotājiem atkarībā no jautājuma. ⁶⁶
Tiešsaistes platformas pilsoniskajai iesaistei	Atkarīgs no programmas, liela daļa ir izmantojama bezmaksas, kas var tikt izmantota kā palīginstruments cita uzraudzības veida īstenošanā.

---

⁶⁶ OECD. *Background Document on Public Consultation*. OECD. Izgūts no <https://www.oecd.org/mena/governance/36785341.pdf>

UZRAUDZĪBAS VEIDU NOVĒRTĒJUMS PRET RISKIEM

UZRAUDZĪBAS VEIDS	PRIEKŠROCĪBAS	TRŪKUMI
Integritātes pakts	Tiek slēgts preventīvi pirmskonkursa procesā, nodrošinot lielāku iespēju laicīgi iepazīties ar lēmumiem. Veicina labas prakses ieviešanu bez papildu normatīvo aktu ieviešanas, aktīvu pilsoniskās līdzdalības iesaisti, konkurenci konkursā, caurspīdīgumu, samazina korupcijas riskus, var veicināt lielāku sabiedrības uzticību	Atkarīgums no noteikumu izpildes, iespējamās manipulācijas uzraudzības procesā, īpaši, ja pārraudzībā iesaistītajām personām trūkst neatkarības. Integritātes pakta īstenošana var būt sarežģīta īpaši vidē, kur korupcija ir dziļi iesakņojusies, var būt grūti pārvarēt pretestību un nodrošināt atbilstību IP prasībām. IP izveide un uzturēšana var prasīt papildus laiku un naudu visām iesaistītajām pusēm.
Sociālie auditi/uzraudzības auditi	Sociālie auditi palielina iepirkuma procesa caurskatāmību, ļaujot ieinteresētajām personām saprast, kā tiek tērēti	Parasti tiek veikti tikai pēc kāda procesa, piemēram, jau pēc konkursa izsludināšanas, kas traucē novērst riskus

	<p>valsts/pašvaldības līdzekļi. Sociālie auditi var palīdzēt nodrošināt, ka iepirkuma darbībās tiek ievērota godīga un ētiska prakse, izveidojoties labai sadarbībai ar citām iesaistītajām pusēm.</p> <p>Sociālajos auditos novērtēšanas procesā var tikt iesaistītas ieinteresētās puses, tostarp vietējās kopienas, NVO un pilsoniskā sabiedrība, lai palielinātu tā ietekmi. Auditi var identificēt un mazināt riskus, kas saistīti ar sociālajiem un vides jautājumiem iepirkuma procesā, samazinot juridisko un reputācijas problēmu iespējamību.</p>	<p>pirmskonkursa procesā. Iesaiste var potenciāli būt vairāk vienpusēja, iepirkuma organizatori var ņemt vērā auditā uzrādītos trūkumus pēc brīvas gribas, taču tas var tikt novērsts, slēdzot alternatīvu līgumu starp iesaistītajām pusēm, piemēram, vienoties par pieeju dokumentiem visā iepirkuma procesā. Iepirkuma iestādes var saskarties ar iekšēju pretestību pārmaiņām, jo īpaši, ja sociālā audita konstatējumi atklāj nepieciešamību uzlabot procesus vai praksi. Auditi var būt ierobežoti, galvenokārt koncentrējoties uz tiešo ietekmi un atstājot novārtā plašāku piegādes ķēdi vai netiešo ietekmi.</p>
<p><i>Citizen Report Cards</i> (CRC) jeb iedzīvotāju ziņojumu kartītes (CRC)</p>	<p>Regulāri izmantotas iedzīvotāju ziņojuma kartītes palielina atbildību, nodrošinot iedzīvotājiem tiešu mehānismu publiskā</p>	<p>Var tikt izmantots tikai kā palīginstrumentis sociālā audita vai integritātes pakta īstenošanā, jo kartītēm nebūs lielas</p>

	<p>iepirkuma procesu izvērtēšanai un sniegšanai par tiem. Palīdz veidot sabiedrības uzticību un pārlicību par vietējās pārvaldes aktivitātēm. Var palīdzēt identificēt problēmas un jomas, kas jāuzlabo publiskajā iepirkumā, ļaujot iestādēm risināt problēmas un uzlabot procesu efektivitāti. Regulāri veicot aptaujas ar CRC palīdzību, tas var sniegt leģitimitāti par sabiedrības viedokli, nododot statistiskos datus iesaistītajām pusēm iepirkuma procesā. Šo metodi kā palīginstrumentu var izmantot jauktā metodē ar publiskajām uzklaušīšanām/konsultācijām, lai aptvertu pēc iespējas daudzveidīgāku sabiedrības viedokli.</p>	<p>ietekmes uz korupcijas risku samazināšanu, caurspīdīguma un konkurences veicināšanu. Var būt sarežģīti nodrošināt, lai CRC aptvertu dažādas iedzīvotāju grupas. Dažas no tām var būt nepietiekami pārstāvētas.</p>
<p>Līdzdalības budžeta plānošana</p>	<p>Nav saistīts ar publisko iepirkumu uzraudzību.</p>	

<p>Kopienas vēlēšanu uzraudzība</p>	<p>Nav saistīts ar publisko iepirkumu uzraudzību.</p>	
<p>Publiskās uzklauššanas un konsultācijas</p>	<p>Līdzīgi kā iedzīvotāju ziņojumu kartītes, sabiedriskās uzklauššanas un konsultācijas palielina caurskatāmību, nodrošinot platformu informācijas apmaiņai par iepirkumu procesiem. Šī atklātība vairo sabiedrības uzticību, tāpat var palīdzēt identificēt problēmas. Šo metodi kā palīdzinstrumentu var izmantot jauktā metodē ar iedzīvotāju ziņojumu kartītēm, lai aptvertu pēc iespējas daudzveidīgāku sabiedrības viedokli.</p>	<p>Līdzīgi kā iedzīvotāju ziņojumu karītes, tas var tikt izmantots tikai kā palīdzinstrumenti sociālā audita vai integritātes pakta īstenošanā, jo šim veidam nebūs lielas ietekmes uz korupcijas risku samazināšanu, caurspīdīguma un konkurences veicināšanu. Specifiski jādomā par piekļuvi un iesaisti uzklauššanā, lai aptvertu dažādas iedzīvotāju grupas, jo dažas no tām var būt nepietiekami pārstāvētas.</p>
<p>Tiešsaistes platformas pilsoniskajai iesaistei</p>	<p>Var tikt izmantots kā palīdzinstrumenti plašākai informācijas izplatīšanai par uzraudzību konkrētajā jautājumā, tādā veidā potenciāli informējot vairāk cilvēkus. Jebkurā no</p>	<p>Tiešsaistes platformas var tikt ļaunprātīgi izmantotas, lai ietekmētu sabiedrības viedokli, tāpēc jānodrošina autentificēts</p>

	iepriekš minētajiem uzraudzības veidiem dažādas platformas var tikt izmantotas, lai algoritmiski paātrinātu datu salīdzināšanu, apkopošanu.	veids, lai apstiprinātu personas identitāti.
--	---	--

©2023 Sabiedrība par atklātību – Delna /
Transparency International LATVIA

Veru iela 6, Rīga, LV-1010, Latvija
+371 67285585
ti@delna.lv, www.delna.lv